

Hollolan keskiaikainen kirkko ympäristöineen

Maatiainen ry:n vuoden 2016 perinnemaisema - Hollolan kirkonkylä - on tämän valtakunnallisen tunnustuksen arvoinen. Keskiaikaista kivikirkkoa esihistoriallisen Kapatuosian linnavuoren kainalossa ympäröi kirkkotarha ja huolella vaalittu perinteinen rakennuskanta. Kirkkoympäristössä on vanhaa puustoa, ja hautausmaan laitamilla on säilynyt erityisen rikas kirjo vanhan kulttuurin seuralaiskasveja.

TEKSTI JA KUVAT: HELENA RAIKAS

HOLLOLAN KIRKONKYLÄN tienoolla on ollut yhtäjaksoisesti asutusta jo noin 7000 vuotta; Kapatuosian linnavuorelta on kivikautisia asuinpaikkalöytöjä. Hollolan pitäjä on ollut olemassa jo ennen 1240-lukua, ja vanhin maininta Hollolan kirkkoherrasta on vuodelta 1328. Pyhälle Marialle omistettu Hollolan kirkko on rakennettu vuosina

1495–1510, ensin sakaristo, sitten kirkkosali ja viimeiseksi asehuone. Tämä Vesijärven rannalla, Päijänteelle saakka ulottuvan vesitien varrella, sijaitseva kaksilaivainen ja hienosti holvattu sekä länsipäädystään ainutlaatuisesti koristeltu harmaakivikirkko oli vuosisatoja koko nykyisen Päijät-Hämeen keskus.

← Hollolan
kirkkoympäristöä.

→ Pihlajista
on muodostettu
kirkon pääovelle
johdettava uusi
Muistojen kuja.

↓ Hollolan vanha
kunnantupa
sijaitsee kirkkoa
ja kellotapulia
vastapäätä
Rantatien toisella
puolella.

Hollolan kirkonkylä, perinteisen rakennuskannan keskittymä

Kivi- ja puurakenteinen kellotapuli on Carl Ludvig Engelin suunnittelema, ja se valmistui noin kolmessa vuodessa, vuonna 1831. Keltaiseksi maalatun kellotapulिन kivirakenteises-
sa alaosassa on läpikäytävä sekä omaisten huone ja ruumishuone.

Kirkon ja kellotapulिन lisäksi Hollolan kirkonkylälle tunnusomaista on vuodelta 1902 periytyvä punamullan väriseksi maalattu kansallisromanttinen vanha kunnantupa, joka alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan palveli sekä kuntaa että seurakuntaa. Hollolan koti-
seutuyhdistyksen nykyisin omistamassa rakennuksessa on paanukatto, kuten kirkossakin,
ja harvinaiset katon päätykoristeet on restaurointien yhteydessä säilytetty. Perinteitä kun-
nioittaen vaalituissa tiloissa järjestetään häitä ja hautajaisia sekä muita tilaisuuksia, ja siellä
toimii myös kahvila.

Vuonna 1813 valmistunut vanha pappila on edelleen osittain seurakunnallisessa käytössä, ja sen kauniissa saleissa järjestetään runsaasti muistotilaisuuksia. Samalla paikalla on mitä ilmeisimmin sijainnut pappila jo keskiajalla, vaikka kirjallisia tietoja tästä ei ole säilynyt; varhaiset pappilarakennukset arkistoiheen ja muine kirjallisine aarteineen tuhoutuivat kahdessa tulipalossa 1700-luvulla. Aikoinaan pappilassa ovat vierailleet niin Elias Lönnrot kuin Juhani Ahokin. Suomen keskiaikaisia kirkkoja tutkiva professori Markus Hiekkänen luennoi Hollolan vanhassa pappilassa 7.6.2000; hän on sittemmin myöhäistänyt arvionsa Hollolan Pyhän Marian kirkon rakentamisajankohdasta, joka tuolloin oli 1480-luku.

Hollolan hautausmaa periytyy vuosisatain takaa

Vanha hautausmaa levittäytyy kirkon ympärille, ja se on lähes kauttaaltaan ympäröity kiviaidalla, jonka erääseen kiveen on hakattu vuosiluku 1830; hautausmaa on kuitenkin tuota vanhempi. Professori Markus Hiekkasen mukaan Kirkk'ailanmäen kalmistoon, Untilan kylään, on haudattu noin 1000-luvulta 1300-luvun alkuun saakka. Oletettavimmin nykyisen hautausmaan vanhimmat osat on otettu käyttöön, kun kahdeksan kilometrin päässä sijainneeseen kalmistoon ei enää haudattu.

Kirkkotarhassa on säilynyt 1800-luvulla pystytettyjä hautakiviä ja valurautaisia ristejä; nähtävissä

ovat esimerkiksi vuosiluvut 1809, 1813, 1838, 1852, 1860, 1868 ja 1869. Läheistä Pyhäniemen kartanoa omistaneiden Boucht- ja Ammond-tukujen hautakappelit on restauroitu. Hautakapeliteiden lähellä kiviaidan päällä voi nähdä kasvavan suuresti harvinaistuneita kasveja, kuten hiirenhäntä, kevätkyntsimö ja nurmikohokki.

Hollolaa asutettiin noin 2200 evakkoa, jotka olivat koitoisin etenkin Kivennavalta ja Äyräpäästä. Hollolan hautausmaalla näkyy karjalaisuus niin hautakivien eläinaiheisina niminä kuin muistomerkeissäkkin: sankarihauta-alueen vieressä on Karjalaan jääneiden vainajien 8.7.1956 paljastettu muistopatsas Uusi päivä, joka on kuvanveistäjä Walter Mikkolan käsialaa, ja eräällä haudalla on pieni patsas, johon on liitetty teksti ”Minne katosit Karjala”.

Hautausmaalle on pengerretty sankarihautausmaa, johon on siunattu 221 hollolalaista sankarivainajaa. Sankaripatsaan on veistänyt Hollolassa vuonna 1886 syntynyt Gunnar Finne; patsas valmistui juhannusviikolla vuonna 1941.

Museaalista perinnemaisemaa

Sankarihautojen lähellä kiviaidan äärellä on Hollolan esinemuseo, vuodelta 1855 periytyvä viljamakasiini, jossa on sekä talonpoikaisesineistöä että Hollolan alueella tehtyjen arkeologisten kaivausten löytöjä. Lähistöllä sijaitseva Hentilän talomuseoalue on edustava kokonaisuus 1700-luvun lopulta 1900-luvun alkuun ajoittuvaa hämäläisen maaseutupitäjän rakennuskantaa. Rakennusten liepeille on istutettu silloisten pihapiirien tyypillisimpiä kasveja, kuten humalaa ja pihasyreeniä. Pihasyreenipensaita, vanhojen pimpinellaruusujen lisäksi, on myös talomuseoalueeseen rajoittuvalla kuusiaidan ympäröimällä ja metsäisellä Hollolan toisella hautausmaalla, Takahautausmaalla, jonka istutus-suunnitelman oli tehnyt hautausmaa-arkkitehti Ilmari Wirkkala, akateemikko Tapio Wirkkalan isä, 20.10.1934.

↑ Hollolan vanha pappila on rakennettu yli 200 vuotta sitten; sen salit ovat Päijät-Hämeen kauneimpia juhlatiloja.

→ Hollolan kirkkotarhassa on entisaikain hautakiviä sekä kaksi hautakappelia, joita kanadantuijat ja muhkuraiset puistolehmukset varjostavat. Vasemmalla on 1846 valmistunut Boucht-suvun ja oikealla Ammond-Collinin 1900-luvun alusta periytyvä kappeli.

Puuvartisperinnettä

Hollolan hautausmaalta löytyi yhteensä 112 puu-, pensas- tai varpulajia tai jalostettua lajiketta vuosina 1994–2000 tekemissäni puuvartisinventoinneissa.

Kirkkoympäristön maisemaa leimaavat vuodenkiertoa väreillään seuraavat metsävaahterat, kotoiset rauduskoivut sekä jykevät männyt. Hautausmaan uudella puolella huomionarvoisia ovat mäntyjen lisäksi kookas visakoivu sekä leveälatsuksiset pihlajat.

Alkuperäisen Muistojen kujan pihlajat kuolivat sotatalven 1939–1940 pakkasissa, minkä jälkeen tuoksuvakukkaiset ja sirohedelmäiset marjaomenapuu ja siperianomenapuu tervehtivät tapulin läpi sanankuuloon askeltanutta kirkkoväkeä noin 60 vuotta. Nykyisin näiden puiden jälkeläisen kukkapiiveä voivat kirkonkylällä kulkijat ihastella, ja tämä koristeomenapuu näkyy lähes maankuululta kirkonkylän kioskiltakin! Lahovikaisista puista juuri ennen niiden kaatamista ottamieni varteiden myötä on marjaomenapuiden arvokas geeniaines säilynyt, ja erityisen viehättävää puuta on myynnissäkin (’Hollola T’, Hirvensalmen taimisto). Uuden Muistojen kujan pihlajat on istutettu 2000-luvun alussa.

Omaiset ovat istuttaneet läheistensä haudoille muistopuiksi nyt jo jykeviksi varttuneita kuusia ja rauduskoivuja sekä tammen ja saarnenkin; metsämännynyt ovat yleensä luontaisia. Muistopuista näyttävin kokonaisuus on vuonna 1935 istutettu neljän monirunkoisen kanadantuijan ryhmä. Vanhoja koivuja, kujanteiden puistolehmuksia sekä vuori- ja kynäjalavia on jouduttu kaatamaan lahovikojen vuoksi; suurimpien puiden ympärysmitta rinnankorkeudelta oli yli kaksi metriä.

Leikatut pensasaidat ja vapaasti kasvavat aidanteet toimivat hautausmaalla tilanjakajina ja antavat muulle kasvustolle suojaa ja kävijöille yksityisyyttä; sankarihauta-aluetta reunustaa orapihlaja-aita, ja aidoissa sekä aidanteissa on käytetty yhteensä 11 pensaslajia tai -lajiketta.

Keto- ja niittykasvien runsautta

Hautausmaan uuden puolen laidassa Vesijärven Kirkonlahden suunnalla on niitty sekä tienvarsi-keto, missä kasvaa lukuisia arkeofyyttejä, vanhan kulttuurin seuralaiskasveja. Yhden päivän aikana, 11.7.2011, määritettiin yhteensä 76 kasvilajia ja havaittiin kuusi päiväperhoslajia. Alueet kanssani

Sankaripatsas johdattaa kirkkoherra Rafael Saartion piirtämälle sankarihauta-alueelle.

inventoinut biologi Antti Hovi kiinnitti huomiota niityn arvokkuutta ilmentäviin uhanalaisluokiteltuihin kasveihin, vaarantuneeseen keltamataraan ja silmälläpidettävään ketoneilikkaan, sekä mäkitervakkoon ja hietalemmikkiin; niityn ja kedon välisellä kiviaidalla kasvava mäkiarho on harvinainen eteläinen laji, ja tienvarsikedon erityisen huomionarvoinen laji on mäkimeirami, jota yleensä esiintyy vain lounaisimmassa Suomessa.

Hautausmaan pohjoislaidalta kohoaa Kapatuosian linnavuori, mistä on erinomainen näköala Vesijärvelle. Lahden kaupunginmuseon arkeologit tutkivat Kapatuosianmäkeä 1990-luvulla, jolloin selvisi, että paikalla on ollut kivikautinen asuinpaikka. Kaivauksissa löytyi myös rakenteiden jäänteitä, puupaalujen jälkiä sekä kivikauden, rautakauden ja historiallisen ajan esineistöä. Rinteen alaosassa hautausmaan puolella on kapea keto-alue, jonka valtalajeina ovat jänönapila ja karvaskallioinen. Keto vaihettuu niityksi entisaikain niityiltä tutuin kasvein: hiirenvirna, kissankello, niittyleinikki, niittynätkelmä, puna-apila, päivänkakkara, siänkärsämö... Tienoon kasvillisuus on niin monipuolista, että Hollolan hautausmaan laitamilla järjestetään joka kesä luonnonkukkien päivän kasvikiertos juhannusta edeltävänä sunnuntaina.

Hollolan kirkkoympäristössä vaalitaan ympäristöä ja perinteitä

Hollolan seurakunnalla on ympäristödiplomi, jonka saamiseen myös ympäristömyötäisellä hautausmaanhoidolla on merkityksensä. Puustoa uusitaan perinteiseen kirkkoympäristöön soveltuvien puin, eikä ilmastoomme sopeutumattomia muotikasveja istuteta. Luonnontilaisia laita-alueita ei tarvitse lannoittaa, ja energiaa säästyy, kun niityn ja ketolaikkujen kasvillisuus leikataan vain kerran kesässä siementen kypsymisen jälkeen.

Hollolan hautausmaan laidalla olevalla niityalueella kukoistavat muinaistulokkaista niin siänkärsämö, ahopukinjuuri kuin keltamatarakin.

Monien keskiaikaisten kirkkotarhojen kiviaidoilla on säilynyt entisaikain kyläketojen umpeenkasvun vuoksi harvinaistunutta pikkuruista hiirenhäntää, näin myös Hollolassa.

Vanha kulttuuri ilmenee Hollolan kirkkoympäristössä niin maisemallisina tekijöinä, kasvistossa kuin tapahtuminakin: Marian joulutori kuuluu kylän perinteisiin, ja joka toinen vuosi Hollolan keskiaikaseura järjestää kirkonkylällä keskiaikapäivät ja -markkinat. Tänä kesänä tämä monipuolinen tapahtuma myyntikojuineen, asuineen, työnäytöksineen ja turnajaisineen on viikonloppuna 29.–31.7.2016.